

Малґожата Реймер

**Болото солодше за мед.
Голоси комуністичної Албанії**

переклад із польської Олени Шеремет

ЧОВЕН

ЛЬВІВ 2023

УДК 94(496.5):316.323.73]-029:821
Р35

Малґожата Реймер. Болото солодке за мед. Голоси комуністичної
Албанії / перекл. з польськ. О. Шеремет. — Львів : Човен, 2023. — 336 с.

ISBN 978-617-95336-2-4

«Болото солодке за мед» — це літературна подорож Албанією темни-
ми роками тамтешнього комунізму.

Це історія країни, ураженої терором Енвера Ходжі, диктатора-пара-
ноїка, для якого навіть сталінська Росія та маоїстський Китай були
надто ліберальними. Це історії людей, яких за одну ніч засудили до
заслання лише тому, що вони народилися не в тій сім'ї, чи шепотіли-
ся в чотирьох стінах, намагаючись думати своєю головою. Історії про
криваві повстання у трудових таборах, трагічні втечі з країни, пере-
твореної на концтабір. Біографії людей, розчавлених диктатором,
який хотів перетворити Албанію на справжній комуністичний рай.
Але для цього йому потрібно було спочатку повністю знищити країну.
Компонуючи історії своїх героїв у хор зворушливих голосів, Малґо-
жата Реймер відкриває невідоме обличчя Албанії та найтемніший
період її історії.

Перекладено за виданням: Małgorzata Rejmer. Błoto słodsze niż miód.
Głosy komunistycznej Albanii. Wydawnictwo Czarne. Wołowiec. 2018.
ISBN 978-83-8049-745-0

Фото на обкладинці: інсталяція «Променад» італійського художника
Ніколи Генко на Bunk'Art1

© Małgorzata Rejmer, 2018
© Олена Шеремет, переклад, 2023
© Оксана Васьків, дизайн обкладинки, 2023
© lukas bischoff / Alamy Stock Photo, фото, 2022
© Видавництво «Човен», 2023

Зміст

I Діти диктатора	9
Що мало статися, уже сталося	14
Балада про дядечка і пролиту кров	20
Процес	23
Найщасливіші люди на світі	38
У моєму серці завжди Енвер	52
Діти диктатора	63
II Болото солодше за мед	67
Поганий хлопець	69
Болото солодше за мед	88
Італійські пісні	91
От як було раніше шпарко голосували	106
У світлі гасової лампи	109
Краса завжди знайде шлях	123
Історія про черевики	134
III Кола	139
Пошепки	141
Бунт ворогів	145
Коли прилетить пташка	154
Як применшували малого генія	173
Зламане дерево	194
Пустка і повнота	198
Кола	207

IV Камінь на кордоні	221
Форми виживання	223
Камінь на кордоні	226
Свобода в селі Зогай	237
Смуга	243
Кожен народжується вільним	246
Скільки разів помирав Енвер	261
Чи це такі самі люди, як ми?	274
V Фортеця розсипається	279
Красиві папірці	281
Ніхто не почувається винним	284
Фортеця розсипається	297
Як я розвалив берлінський мур Албанії	300
Корабель, що йде на дно	313
Червона бляшанка	323
Подяки	328
Бібліографія	332

Був собі рай, створений у найбільш соціалістичній країні світу.

Де все належало всім і нікому ніщо не належало.

Де кожен умів писати й читати, але писати можна було тільки те, що дозволила влада, а читати тільки те, що влада схвалила.

Де не залишилося села, куди б не дісталися електрика, автобус і пропаганда, але звичайний громадянин не мав права на власний автомобіль чи власну думку.

Де кожен міг розраховувати на безкоштовну медицину, але траплялося, що люди просто зникали, не залишаючи по собі навіть сліду.

Де пріоритетом була масова освіта, але що кілька років відбувалися чистки серед еліт.

Де кожен мав право насолоджуватись прогресом та вітатувати на маршах, але розказаний анекдот ставав викликом, кинутим владі й долі. Тому громадянам рекомендували випромінювати ентузіазм і щастя, адже за скарги та дурнуваті жарти, тобто агітацію і пропаганду, загрожувало від шести місяців до дев'яти років ув'язнення.

Однак у раю не було політичних тюрем, лише «табори перевиховання», які мали змінити свідомість ворогів народу за допомогою читання, торгування та каторжної праці.

У раю всі були рівні, проте людей ділили на кращих і гірших — тих із правильною біографією, які жили поштиво, і тих із негідною, кого гнобили з народження. Хороші мали знатися з хорошими, а погані — з поганими — і всі однаково страждати. Хороші в будь-який момент могли стати поганими. Погані ж, як правило, залишалися найгіршими аж до смерті.

Життя кожного громадянина належало владі, і це вона вирішувала: хто вступить в університет, а хто — у кооператив. Хто буде архітектором, а хто — муляром. Хто буде людиною, а хто — непотребом. Кому щаститиме, а хто животітиме, чиє життя буде вкрадене.

Влада регламентувала мрії і гамувала їх так, що люди, зрештою, розучилися мріяти.

Року 1967 було оголошено про смерть Бога, а точніше, про його вічне небуття, а як наслідок — про безглуздість будь-якої релігії. Єдиною релігією мав бути соціалізм і спільна віра в силу нової людини.

Від 1978 року край-рай уже не озирався на інші держави, нікому нічим не завдячував й ні від нікого не приймав допомоги. Не знав ані інфляції, ані безробіття, ані кредитів чи боргів. Був самодостатнім.

Його кордони з усіх боків прокреслював колючий дріт. Кожен, хто намагався їх перетнути, мав бути застрелений без попередження.

Ті, які жили за регламентом раю, вірили, що вони — найщасливіші на світі. Щоправда, дехто, перш ніж заснути, розмірковував про суть свободи,

але інші вважали, що їм нічого не бракує. Влада забезпечувала дах над головою і їжу, школу й роботу, тож громадяни не мусили нічим перейматися. Треба було лише зважати на те, що ти говориш, робиш і думаєш.

Їхня країна-рай від 1976 року називалася Соціалістична Народна Республіка Албанія.

Її єдиним слухним богом був Товариш Комендант — Енвер Ходжа.